

Franjo Emanuel Hoško

UDK: 27-789.32(497.5Požeza)
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 16.3.2011.

POŽEŠKI FRANJEVCI KAO PROMICATELJI CRKVENO-UPRAVNE SAMOSTALNOSTI SLAVONIJE U TURSKO VRIJEME

Sažetak

Katolici u Požezi za osmanske vlasti u 17. st. dali su franjevcima Bosne Srebrene brojne svoje sinove; četvorica su bila biskupi. Svi su oni, a napose Marin Ibrišimović (†1650.) bili vrlo zauzeti u nastojanju oko utvrđivanja granica biskupijske mjerodavnosti bosanskih i beogradskih biskupa, a stajali su na čelu pokreta za uspostavu samostalne slavonske franjevačke pokrajine koja je trebala nastati odjeljivanjem od Bosne Srebrene. No, nisu bili jedinstveni u tim temeljnim pitanjima crkvenog života i djelovanja jer su jedni podržavali bosanskog, a drugi beogradskog biskupa, jedni su bili za jedinstvenu Bosnu Srebrenu, a drugi za njezinu diobu. Tek su potkraj 17. st. jedinstveni u pristupu zagrebačkom biskupu, pa je Petar Nikolić prvi franjevac koji uime zagrebačkog biskupa od 1658. do 1675. vodi crkveni život u Slavoniji. Naslijedila su ga dva Požežanina, Luka Ibrišimović (1675. – 1698.) i Mijo Domazetović (1702. – 1707.) i tako su nesumnjivo pridonijela procesu integracije Slavonije u središnji dio kontinentalne Hrvatske.

Ključne riječi: Slavonija; Bosna Srebrena; Požeza; samostalna slavonska biskupija; samostalna franjevačka provincija.

Nakon pada Bosne pod osmansku vlast franjevci su nastavili svoje crkveno djelovanje franjevci u granicama geografske Bosne (bez Soli, Usore, Donjih Krajeva i Završja). Osvajači su često pustošili i razarali njihove samostane, pa su i neke morali napustiti (u Konjicu 1524., u Zvorniku 1533.), ali su se sve do kraja 17. zadržali u Hvojnici/Fojnici, Kreševu, Visokom, Sutiski/Kraljevoj Sutjesci, Modriči, Srebrenici, Olovu, Gradovrhu/Gornjoj Tuzli, Solima /Donjoj Tuzli i Rami. Franjevci su dijelili sudbinu naroda, tj. bijedu, progonstva, seljenja, ratne tegobe. U izvještaju franjevačkoga generala Franje Gonzage iz 1587. godine ističe se „da je gotovo nemoguće navesti sve nevolje i nepravde koje su pretrpjela braća Bosanske provincije. Dovoljno je reći da stalno žive u progonstvu, a vrlo često i podliježu tim progonstvima“. Još 1524. Turci su razorili pet od petnaest samostana u Bosni, a u Sarajevu pogubili 12

redovnika. Ipak, franjevci ne posustaju nego čak proširuju svoje djelovanje na dijelove Dalmacije, Slavonije, južne Ugarske i u Bugarsku, a kako je na tim područjima uglavnom nestalo svjetovnoga svećenstva, oni su preuzeli dušobrižništvo na njemu kao što su to već činili u Bosni. Tako se dogodilo i u Dalmaciji, gdje su franjevci Bosne Srebrene preuzeli od provincije Bosne hrvatske samostane u Karinu i na Visovcu, a od Provincije sv. Jeronima samostane u Makarskoj i u Zaostrogu. Na nepreglednom području od Jadrana do Karpata imala je Bosna Srebrena 1591. šesnaest samostana i 163 braće, a godine 1623. i jedan samostan više, i to u samome Budimu.¹ U prvoj polovici 17. st. upravljala je Bosna Srebrena 101 župom i vodila pastoralnu brigu za oko 250 – 300 tisuća katolika. Tada je već bilo u provinciji 412 braće.²

Ovo širenje Bosne Srebrene nije pratilo podizanje novih samostana; štoviše, franjevci nisu mogli ni ući u predturske franjevačke samostane na prostoru izvan geografske Bosne. Ipak, Bosna Srebrena je 1575. ishodila dozvolu i od Turaka i od pape da u napuštenoj opatiji sv. Augustina u Velikoj uredi novi samostan. Taj je samostan uskoro postao jednim od najvažnijih u čitavoj Provinciji. Potkraj stoljeća obnovljeni su neki zapušteni samostani, pa se 1591. spominju franjevačke nastambe u Našicama i u Voćinu, tj. Šarengradu, ali ih napuštaju nakon neuspjela ustanka kršćana u Slavoniji 1596. godine. Tako su na početku 17. stoljeća franjevci imali u Turskoj Carrevini sjeverno od Save jedino samostan u Velikoj, a 1620. uspjelo im je isposlovati

¹ U samome Budimu bili su franjevci iz Vikarije Bosne prisutni još u srednjem vijeku. Nakon turskoga osvajanja 1541. uredili su si u podgrađu rezidenciju, odakle su skrbili za katoličke trgovce (osobito za koloniju Dubrovčana), ali i za novodoseljene Hrvate u okolnim selima. Iz budimske rezidencije i iz župe u Tukulji/Tököl pastorizirali su još devet naselja s hrvatskim stanovništvom: sv. Andrija/Szentendre (tu je bila „dalmatinska“ župa sv. Ivana), Solymär, Tarnok, Törökbälint, Hanzabeg/Erd, Jarčin/Ercsi, Čepelj/Csepel, Földvar. U Bačkoj se njihovo djelovanje preplitalo s djelovanjem samostana u Segedinu.

² Upravo u to doba pokazuju franjevci pod Turcima osobitu vitalnost, jer 1622. osnivaju Bugarsku kustodiju, a 1630. postavljaju temelje za kustodiju u Erdelju. Bosna Srebrena brinula se i za ostatke katoličkoga stanovništva u Srbiji, Bugarskoj, Temišvarskom Banatu i u Sedmogradskoj. Gotovo čitavo vrijeme franjevci su prisutni u Beogradu, gdje se brinu za crkvu Sv. Petra, zatim u Bugarskoj, gdje su uspjeli pridobiti za katoličanstvo tzv. pavličane, pristaše dualističke sljedbe manihejaca. U sjeverozapadnu Bugarsku franjevci su došli još za vikara Bartula oko 1366. godine. Ponovno su počeli djelovati u 16. stoljeću; sagradili su samostan u Čiprovcu u kojem su 1601. obnovili Sofijsku biskupiju. Čiprovac je tako postao sjedištem bugarskoga katolicizma, ali i jednim od žarišta bugarske kulture u kojem počinje nicati klica budućega nacionalnog preporoda. Godine 1624. oblikovana je u okviru Bosne Srebrene Bugarska kustodija, a 1625. u njezinu je središtu, u Čiprovcu, osnovana škola. Taj zavod, u kojemu se njegovao i hrvatski jezik, pleo je niti koje su povezivale kulture dvaju naroda. Kustodija se 1676. izdvojila iz sastava Bosne Srebrene u samostalnu Bugarsko-vlašku provinciju.

U Temišvarskom su se Banatu franjevci brinuli za malu hrvatsku oazu oko Krašove. U samoj je Krašovi 1646. osnovan samostan koji je skrbio za okolne hrvatske župe u selima Lupak, Klokočić i Ravnik. Krašova je pripala Bugarskoj kustodiji, odnosno provinciji. Ostali dio Temišvarskoga Banata ostao je i dalje u okviru Bosne Srebrene. Nakon dolaska Turaka franjevci su se, istina, morali povući iz samoga Temišvara, ali su si uredili rezidenciju u predgrađu. Isto su se tako iz Lipove preselili preko Maroša u Radnu, gdje su skrbili za katolike „ilirskoga“ (hrvatskoga) jezika. Djelovali su i među Hrvatima u Lugošu, Slatini i u Karansebešu.

dozvolu za obnovu samostana u Našicama.³ No, nisu samo s ta dva samostana slavonski franjevci potkraj toga stoljeća dočekali oslobođenje;⁴ godine 1674. pridružio im se i samostan u Požezi.⁵ Svakako je provincija Bosna Srebrna u to vrijeme turske vladavine u Slavoniji bila i ostala osnovni nositelj dušobrižničke brige za katolike u čitavome europskom dijelu Turske Carevine.

Valja o tome voditi računa jer iz je dosadašnje crkvenopovijesne literature uglavnom poznata povijest hijerarhijske crkvene uprave kroz 16. i 17. stoljeće u Bosni, Slavoniji, Srijemu, Bačkoj, Baranji te u Podunavlju i Potisju u osmansko vrijeme. Rekonstruiran je slijed nositelja te uprave, a naznačen je i međusobni odnos pojedinih biskupa te odnos biskupa i klera, napose odnos biskupa prema franjevcima Bosne Srebrene.⁶ No, teško je dobiti uvid u stvarno stanje same hijerarhijske uprave, osobito s obzirom na njezinu obnovu pod turskom vlašću, tip organiziranja i oslonce funkcioniranja.⁷ Dosadašnja crkvenopovijesna literatura utvrdila je nastajanje apostolskih vikarijata, odnosno vrijeme djelovanja pojedinih biskupa s različitim naslovima u tom vremenu na spomenutim područjima, ali ta rekonstrukcija ostavlja mučan dojam zbog isticanja trajne borbe među nositeljima hijerarhijske uprave za područje njihove vlasti. Ta je borba postojala, ali je ponajprije posljedica sukoba dvaju bitno različitih stavova s obzirom na obnavljanje i funkcioniranje hijerarhijske crkvene uprave pod turskom vlašću. Pri uspostavi i obnavljanju te uprave crkvene vlasti u Rimu, s jedne strane, računaju s realnom crkvenom stvarnošću na tom po-

³ No franjevci, napuštajući samostane, nisu napustili narod za koji su skrbili. Organizacijski vezani uz preostale samostane u Slavoniji i Bosni, boravili su po privatnim kućama ili u neformalnim rezidencijama, nerijetko u župama koje je napustio svjetovni kler. Braća iz Iloka boravila su u Ljubi i Pakledinu, ona iz Našica u Motičini, iz Požege u Vučjaku, a ona iz Osijeka, prema predaji, u Antinu. Samostan u Našicama (odnosno braća, smještena u Motičini, dok je samostanska kuća bila izvan funkcije) vodio je pastoralnu brigu za župe u podravskom dijelu Slavonije od Virovitice do Đakova i Osijeka, a onaj u Velikoj brinuo se za župe srednje i zapadne Slavonije južno od Papuka.

⁴ Od bosanskih samostana onaj u Visokome skrbio za župe u gornjoj Posavini (Gradiška i Orubica), samostan u Modriči za župu Rastić-Sikirevci, Gradovrh za župe u Bačkoj, Srebrenica za one u Banatu, a Sutiska u Baranji te u okolici Budima. Olovo se brinulo za gotovo sve župe u istočnoj Slavoniji i u Srijemu, ali i za neke u Baranji, Bačkoj i u Banatu.

⁵ Usp. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 200. – Petar Nikolić umro je 1675. godine, a već je 1667. Luka Ibrišimović bio njegov najbliži suradnik. Stoga je opravdano promicanje franjevačkog bratstva 1674. pripisati Ibrišimoviću.

⁶ Usp. također: A. Čorić, Neke povijesne crtice o redovitim administrativnim biskupima i vikarima apoštolskim u Bosni god. 1543. do 1878. te o pogorjelom arhivu vikarijata apoštolskoga, u: *Serafinski perivoj*, 22 (1908.), 35-40, 51-55, 75-79, 93-94, 102-108, 115-116, 133-135, 154-160, 190-193; god. 23 (1909.), 14-17, 32-34, 77-79, 95-98; Ivan Jablanović, *Apostolski vikari u Bosni i Hercegovini*, u: *Vrhbosna* 52 (1938.), 128-135, 161-164, 207-249, 271-277; Karlo Jurišić, *Katolička Crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb, 1972.; Slavko Kovačić, *Crkva u skradinsko-kninskom području u 17. stoljeću prema izvještajima skradinskih biskupa Svetoj Stolici*, u: *Croatica Christiana Periodica*, 1 (1977.), 24-33.

⁷ U tom je smislu opravdana napomena S. M. Džaje (*Katolici u Bosni i zapadnoj Hercegovini*, 105, bilj. 5) kojom se osvrće na knjigu J. Buturca *Katolička Crkva u Slavoniji za tursko vladanje* (str. 57-164).

dručju, dok državni i crkveni funkcionari na neturskom dijelu negdašnjih državnih i crkvenih upravnih jedinica ignoriraju tu stvarnost braneci davne crkvenopolitičke povlastice i ne obaziru se na njihovu neefikasnost na tlu turske države. Crkveni su povjesničari uočili ta dva različita stava, ali ih ne ocjenjuju ispravno. Ne uočavaju, naime, da su tada jedino rimske crkvene vlasti bile svjesne da je franjevačka provincija Bosna Srebrena osnovni nositelj pastoralne službe na koji se može osloniti neposredna viša crkvena vlast, i to najprije u samoj Bosni, a zatim i u ostalim srednjovjekovnim europskim kraljevstvima koja su pala pod tursku vlast. Svi drugi potencijalni nositelji ili podržavatelji pastoralne službe samo su naizgled mogli obavljati tu zadaću.

No, usredotočimo se na franjevce u Požegi, odnosno one koje je Požega dala Crkvi u 17. stoljeću.

1.5.1. Biskup Matić i braća Mihaljevići

Po želji bosanskog biskupa fra Franje Baličevića (1588. – 1615.), a s njome se složio i izborni sabor Bosne Srebrene, Sveta je Stolica 1613. imenovala skradinskim biskupom fra Antuna Matića Požežanina i odredila mu da bude na pomoć biskupu Baličeviću, koji je pobolijevao. U to je vrijeme Bartol Kašić, naime 1613. i 1614., u funkciji apostolskog vizitatora prošao prvi put Bosnom, Slavonijom i Srijemom i drugim krajevima srednje i jugoistočne Europe pod turskim gospodstvom da provjeri tamošnje vjerske prilike. U svom izvještaju Svetoj Stolici nakon drugog pohoda tim krajevima Kašić je 1620. predložio da se osnuje posebna biskupija sa središtem u Požegi ili Valpovu te podloži nadbiskupu koji će stolovati u Beogradu. Kašića je na drugom putovanju pratio prizrenski biskup Petar Katić, a u Velikoj je tada vrlo često boravio biskup Antun Matić i iz nje realno obavljao biskupsku vlast u kraju oko Požege, Đakova i Našica, Podravini, istočnoj Slavoniji i Srijemu. On je, naime, krizmao u Požegi 800, u Stražemanu 200, u Kaptolu 80, u Vetovu 80, a u Kutjevu 1020 osoba. U požeškoj crkvi Svetog Duha na Vučjaku podigao je o svom trošku oltar sv. Antuna.⁸ Premda Josip Buturac piše da se u povijesnim vrelima ne spominje je li u to vrijeme biskupska služba u Požegi i slavonskoj Posavini bila povjerena biskupu Matiću ili biskupu Katiću, ima dovoljno jasnih zapisa da je ta služba pripadala biskupu Matiću. U službenom izvještaju iz godine 1622. o Bosni Srebrenoj zabilježen je, naime, ovaj stavak: „Franjevačka provincija Bosne Srebrene ima sedam samostana; njihovoj brizi je povjereno 300 000 kršćana kojima predstoje samo dva biskupa: fra Antun Požežanin i fra Bartol Kašić.“⁹ Kako je Bartol Kašić od 1615. bio

⁸ J. Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, 68-72.

⁹ *Provincia Franciscana Bosnae Argentinae constat e septem coenobiis; horum curae comissa sunt tercenta milia Christianorum, quibus duo soli Episcopi praesunt: Fr. Antonius a Posega (sc. Matić)... et Fr. Bartholomaeus Cacich...* - Usp. Daniel Farlati, *Illyricum sacrum*, vol. IV, Venezia, 1769., 193 B.

makarski biskup na području turske Dalmacije i Hercegovine,¹⁰ Matiću su preostali Bosna, Slavonija i Srijem. Dakle, zapis je izričito svjedočanstvo da vrhovne crkvene vlasti i početkom trećeg desetljeća 17. st. shvaćaju Bosnu Srebrenu realnim osloncem biskupske upravne službe, i to dvojice biskupa.

Zapis od 24. travnja 1551. o imenovanju fra Tome Skorojevića za smederevskog biskupa jasno govori o poistovjećivanju područja njegove biskupske upravne vlasti s područjem pastoralnoga djelovanja Bosne Srebrene.¹¹ Skorojevićev nasljednik s naslovom smederevskoga biskupa fra Nikola Ugrinović ishodio je ferman od turskih vlasti da može obavljati biskupsku službu u Smederevu, Beogradu, Bosni i u požeškom, zvrničkom, hercegovačkom i kliškom sandžaku, tj. na cijelom području na kojem je godine 1577. djelovala provincija Bosne Srebrene.¹² Tako pri imenovanju za biskupe u papinskim pismima fra Blaža Kovačića,¹³ fra Tome Skorojevića i fra Nikole Ugrinovića za smederevske biskupe ostaje sporedan sam naslov biskupskog sjedišta, jer se vlast tih biskupa oslanja na djelovanje franjevacu Bosne Srebrene, a prostor biskupske vlasti identificira s područjem na kojem je svojim djelovanjem prisutna Bosna Srebrena.

Imenovanja biskupa koji će djelovati na prostoru djelatne prisutnosti jedne redovničke pokrajinske zajednice nisu bila u skladu s crkvenim pravom. Stoga je juridički bilo opravdano neslaganje s takvim imenovanjem za bosanskog biskupa fra Antuna Matkovića, premda dokument o njegovu biskupskom imenovanju 26. kolovoza 1573. najjasnije govori o tome da se njegova upravna biskupska vlast podudara s područjem djelovanja Bosne Srebrene. Njegovom biskupijom naziva se „crkva provincije Bosne Srebrene“, ali se i napominje da jedan od kardinala u povjerenstvu biskupskog imenovanja nije smatrao opravdanim odobriti biskupiju koja se identificira s franjevačkom pokrajinskom zajednicom.¹⁴

Tada posijana pravna nesigurnost u Rimu došla je do izražaja poslije smrti biskupa Matića kod imenovanja za skradinskog biskupa i crkvenog upravitelja u Bosanskom Kraljevstvu 1625. Matićeva nasljednika fra Tome Ivkovića.¹⁵ U Rimu

¹⁰ Usp. Karlo Jurišić, *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

¹¹ *Referente dom no Masseo providit ecclesiae Samandriensi in provincia Bosnae, quae per Turcarum tyrannum occupatur, consistenti per obitum bonae memoriae Blasii Fabritti, de persona d/omini/ Scarmelbi (sc. Thomae Skorojević), ordinis fratrum minorum et dictae provinciae provincialis, cum indulto exercendi pontificalia in quibuscumque dictae provinciae civitatibus.*

¹² D. Mandić, *Acta Hercegovinae*, 40.

¹³ *4. iunii 1544. Referente/ d/omino/ Carpensi providit ecclesiae Samandriensi, in regno Bosnae sitae, in dominio Turcarum, certo modo vacanti, de persona fr/atris/ Blasii Fabritti de Cressevo, ita, ut possit exercere pontificalia officia in dicto regno.*⁷¹

¹⁴ *Deinde cardinalis Moronus proposuit ecclesiam Bosnae Argentinae provinciae et omnes probarunt, exceptis cardinali M. Alciano, qui dixit rem esse novam creari episcopum provinciae et non certae civitatis et ecclesiae...*

¹⁵ P. Čošković, A. Barun, Ivković Tomo, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., 249, 250.

je jasno da ne mogu imenovati nikoga biskupom Bosanske biskupije, jer je car imenovao već svog odabranika za bosanskog biskupa, tako da je pobijedila misao da treba uspostaviti različite crkvene upravne cjeline za različita bivša kraljevstva pod turskom vlašću, pa su nastali apostolski vikarijati za kraljevstvo Bosne (*regnum Bosnae*), Kraljevstvo Dalmacije (*regnum Dalmatiae*) i za biskupije ugarskog kraljevstva pod Turcima (*regnum Ungariae*).¹⁶ Provincija Bosna Srebrna ostala je i nadalje realni oslonac pastoralne službe u Dalmaciji, Slavoniji, Podunavlju i Potisju, a ne samo u Bosni. No, Slavonija je tijekom 17. stoljeća postala područje na kojem su se lomili interesi apostolskog vikara Bosanskoga Kraljevstva s interesima apostolskog vikara za Ugarsko Kraljevstvo. Prvi ju je svojatao ističući svoje pravo na područje Slavonije s naslova bosanskoga biskupa koji je u kasnom srednjem vijeku stolovao u Đakovu, a drugi je na nju polagao pravo jer je u državnompravnog smislu pripadala Ugarskom Kraljevstvu.

U drugoj polovici 16. i u prva desetljeća 17. stoljeća biskup Bosanske biskupije ili njezin upravitelj obavljao je svoju službu praktično i pravno na teritoriju *regni Bosnae, Dalmatiae et Ungariae*.¹⁷ Stanje se mijenja već prije Matičeve smrti jer je 1615. *in regno Dalmatiae* obnovljena Makarska biskupija,¹⁸ a *in regno Ungariae* 1618. je osnovana Smederevska biskupija sa sjedištem u Beogradu.¹⁹ Prvom smederevskom biskupu, dubrovačkom franjevcu Adalbertu Rendiću, Propaganda 1625. dodjeljuje upravnu biskupsku vlast u Ugarskom Kraljevstvu uključivši Srijem i Slavoniju. Nasljednik,

¹⁶ Apostolski vizitatori Bartol Kašić i Petar Masarechi nisu željeli pastoralnu pomoć Bosne Srebrene za biskupa u Beogradu na području njegove biskupske odgovornosti nego su se željeli osloniti na skupinu svjetovnih svećenika i isusovaca. Društvenu zaštitu kod turskih vlasti očekivali su od Dubrovačke Republike kao i kolonije dubrovačkih trgovaca u prekosavskim krajevima. Zato se oni sami, u vrijeme svojih apostolskih pohoda, oslanjaju na zaštitu Dubrovnika, a jednako tako i beogradski vikari: Adalbert Rendić, dubrovački franjevac (1625. – 1630.), sam Masarechi kao vikar u Beogradu (1630. – 1634.) i Jakov Boncarpi (1640.-45.). Budući da ovi biskupi nisu htjeli ni mogli računati na pastoralnu pomoć franjevac Bosne Srebrene, nisu ni uspjeli proširiti upravnu vlast i pastoralno djelovanje prema sjeveru svog upravnog područja nego su s bosanskim biskupima, premda se njihova biskupska vlast trebala odnositi na području negdašnjega Bosanskog Kraljevstva, vodili niz prepirki o jurisdikcijskim granicama u već crkveno organiziranom i pastoralno funkcionalnom području Slavonije. U međuvremenu je u Beogradu slabio i društveni utjecaj dubrovačkih, a jačao utjecaj bosanskih trgovaca. Također je Bosna Srebrna sve djelotvornije utvrđivala svoju prisutnost u Slavoniji, Podunavlju i Potisju. Te je promjene zamijetila i Propaganda, pa je sredinom 17. stoljeća i formalno povjerala Bosni Srebrenoj Beogradski vikarijat. Tako nakon tri desetljeća od osnutka Apostolskog vikarijata za *regnum Ungariae* i u tom vikarijatu započinje slijed upravitelja iz sastava Bosne Srebrene: fra Marin Ibrišimović (1640.-50.), fra Matej Benlić (1651.-74.), fra Ivan Branković iz Dervente (1675.-79.) i fra Matija Brnjaković (1679.-83.); Branković nije primio biskupsko posvećenje i nije nosio naslov beogradskog biskupa. U vrijeme njihove upravne službe utvrdio se misijski i pastoralni rad franjevac Bosne Srebrene na području vikarijata sve do krajnjeg sjevera turskih granica. - APF, *SOCG*, vol. 472, f. 157r; *SC Ung e Trans...*, vol. 1, f. 42v; *SOCG* vol. 384, f. 204r; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 369, 370, 383, 387, 388, 406, 407.

¹⁷ B. Pandžić, „L'opera della S. Congregazione per le popolazioni della Penisola Balcanica centrale“, u: *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide memoria rerum*, II, 298.

¹⁸ D.Mandić, *Acta Hercegovinae*, 66.

¹⁹ B. Pandžić, *L. opera...*, 298.

Matićev biskup Ivković, često je isticao da je Požega njegovo redovito boravište i trudio se dokazati da Rendiću ni povijesno ni pravno ne pripada biskupska služba u Srijemu i Slavoniji. Stoga se nije obazirao na povelju imenovanja biskupa Rendića već je sam zdušno obavljao biskupske čine u tim krajevima sve do svoje smrti 1633. godine.²⁰ Podržavali su ga slavonski franjevci, osobito Požežani fra Ivan Mihajlović i njegov brat fra Stjepan.²¹ Ivan Mihaljević je u Rimu uspio opravdati Ivkovićeve stavove i 1633. Kongregacija za širenje vjere vraća Slavoniju pod njegovu biskupsku vlast, a Srijemsku biskupiju ostavlja pod vlašću smederevskog biskupa.²²

Danas nije moguće ustanoviti jesu li braća Mihajlovići utjecali na visoke crkvene vlasti u Rimu da 1633. bude imenovan za biskupskog upravitelja u Bosni i Slavoniji njihov ujak fra Jeronim Lučić. Sigurno je ipak da su vjernici iz Požege, Olova, Sarajeva i Banjaluke molili da upravo Lučić bude bosanskim biskupom, premda je bio već u visokim godinama. Ivan Mihajlović mu je bio najprije tajnik, a zatim generalni vikar. Pratio ga je dok je 1637. obilazio župe po Slavoniji.²³ Lučić je 1639. odstupio od svoje službe, jer je 1637. Bečki dvor imenovao za bosanskog biskupa fra Tomu Mrnavića, koji je sebi uzeo za tajnika Stjepana Mihajlovića. Stjepanu Mihajloviću pripisuje se grubo proširivanje Mrnavićeve vlasti na područje Srijemske biskupije, ali i zasluga što je 1643. dobro organizirao dolazak papinskog nuncija iz Beča Jakova Boncarpija u Slavoniju i u Beograd. Te godine je preminuo biskup Lučić, a godinu dana kasnije biskup Mrnavić. Ivan Mihajlović trebao je pak još 1637. preuzeti službu učitelja u javnoj katoličkoj školi u Sarajevu, ali ga je u tome spriječila dužnost Lučićevog generalnog vikara. Kad se 1639. oslobodio te službe, želio je u rodnom gradu Požegi otvoriti latinsku školu za mladež, ali ni to se nije dogodilo jer je od 1640. do 1643. bio nastavnik franjevačke gimnazije u Velikoj koju je pohađalo 40 učenika. On nije poput svoga brata ušao u borbu oko biskupijskih granica, a nije ni podržavao franjevce Požežane koji su u to vrijeme jasno isticali zahtjev za diobu Bosne Srebrenice; riječ je prije svega o fra Marinu Ibrišimoviću. Ivana Mihajlovića Propaganda je 1642. imenovala prizrenskim biskupom. Bulu imenovanja najvjerojatnije mu je donio u Veliku bečki nuncij Boncarpi. Svakako je pred katoličkom općinom u Požegi 12. lipnja 1643. sastavljena isprava na latinskom jeziku kojom se Ivanov otac Matej Mihajlović obvezuje da će za uzdržavanje svoga sina biskupa dati svoj vinograd, oranice i livade. Ne zna se kada i gdje je bila Ivanova biskupska posveta, ali potkraj ljeta ili na početku jeseni 1643. zaputio se prema Prizrenu. To je bio i kraj njegova života jer su ga prizrenski muslimani zatočili i ubili. Ni slavonski franjevci ni Sveta Stolica nisu ništa podrobnije saznali o Ivanovoj mučeničkoj smrti.²⁴ Stjepan Mihajlo-

²⁰ J. Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji*, 73-84.

²¹ *Isto*, 82.

²² Arhiv Propagande, *SC Bosnia*, I, fol. 45, 82v, 83r.

²³ J. Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji*, 86, 87.

²⁴ *Isto*, 96.

vić je pak od 1646. do 1649. bio zamjenik provincijala Bosne Srebrene Mije Bogetića, a 1647. ga je bosanski biskup fra Marijan Maravić imenovao svojim generalnim vikarom, što ukazuje na to da nije bio u krugu fra Marina Ibrišimovića.²⁵

1.5. Marin Ibrišimović

Upravo te 1647. uslijedile su bitne promjene u Bosni Srebrenoj i u Bosanskoj i Beogradskoj biskupiji kao plod borbe za mjerodavnost Crkve u Slavoniji. Bečki dvor i Sveta Stolica usuglašeno su postavili 1647. za bosanskog biskupa fra Marijana Maravića (1647. – 1660.). Iste su godine imenovali i Požežanina fra Marina Ibrišimovića beogradskim biskupom, ali je Sveta Stolica 1648. za odgovornog biskupa u Slavoniji postavila skradinskog biskupa fra Pavla Posilovića jer nije bilo opravdane nade da će se smiriti napetosti između Maravića i Ibrišimovića.

Biskup Posilović rješavao je njihov sukob još ranije, pa je po nalogu Svete Stolice 1643. djelovao na pomirenju bosanskih i slavonskih franjevaca na izbornom saboru Bosne Srebrene u Fojnici.²⁶ Zadaća mu je bila izbliza motriti fra Marina Ibrišimovića, generalnog vizitatora i predsjednika Kapitula u Bosni Srebrenoj.²⁷ Ibrišimović je obavio svoju službu uspješno, bez upadanja u stranačke razmirice, pa Posilović piše 16. srpnja 1643. Propagandi: „Bio je potpuni mir i jedinstvo. Kapitul je održan na opće zadovoljstvo lijepim postupkom oca Marina (Ibrišimovića) iz Požege, povjerenika pohoditelja. Za provincijala je izabran otac fra (Petar) Lipanović, čovjek razborit i sposoban za upravu.“²⁸

Prijetila je naime opasnost da Ibrišimović iskoristi svoju vlast generalnog vizitatora i predsjednika kapitula, pa protiv volje izbornika omogući vodstvo Bosne Srebrene svojim pristalicama i tako Maraviću uzvрати nepravdu koja se dogodila na izbornom saboru Bosne Srebrene 1637. u Kreševu, kada su izbornici nastojali izabrati u upravno vijeće Provincije predstavnike dviju suprotstavljenih skupina; jednu, slavonsku, predvodio je Ibrišimović, a drugu, bosansku, Marijan Maravić.²⁹

²⁵ Isto, 100.

²⁶ Pavao Posilović se je, prema istraživanjima Dominika Mandića, rodio 1597. u Glamoču. Filozofiju i teologiju učio je u Italiji, u Perugi i Anconi. Kad se vratio u Bosnu, vršio je službu učitelja, tzv. lektora. O njemu se tvrdi da je ponizan, marljiv i miroljubiv, obljubljen kod franjevačke braće i vjernika. Na to da bude izabran za biskupa, utjecao je provincijal Bosne Srebrene fra Martin Nikolić Ramljanin (1640. – 1643.). - Usp. Dominik Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968., 185.

²⁷ Kratku biografiju Marina Ibrišimovića (Požega, oko 1600. – Požega, 21. I. 1650.) sadrži prilog br. 1.3. „Odras odnosa Dubrovčana i Bosanaca u Beogradu na stanje katolika i ustrojstvo crkve u Podunavlju u osmansko vrijeme“.

²⁸ APRim, SOCG, vol. 176 fol. 249; vol. 178, fol. 93; Fermendžin, *Acta Bosnae*, 443, br. 1363.

²⁹ Marijan Maravić (Olovo, oko 1598. – Olovo, 14. IX. 1660.) bio je od 1637. do 1640. provincijal Bosne Srebrene. Biskupom s upravnom vlašću u Bosni imenovao ga je 31. VII. 1645. papa Inocent X. Slavonski franjevci nisu ga prihvatili kao biskupa ni nakon što je 1650. Propaganda posebnom odlukom proširila njegovu biskupsku vlast na Slavoniju. - Josip Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, Zagreb, 1970., 96-114.

Bio je izabran Maravić za provincijala, ali pod pritiskom moćnog muslimana Sina-
novića iz Sarajeva, što je ogorčilo članove upravnog vijeća, napose Ibrišimovića, koji
je izabran za Maravićeva zamjenika. Stoga je razumljivo da je Maravić bio „trajno
u sukobu sa svojim provincijskim vijećem“,³⁰ a u Slavoniji se povećao broj Ibriši-
movićevih pristaša. Maravić kao provincijal nije tražio putove razumijevanja pre-
ma Ibrišimoviću, već je koristio svoj položaj za jačanje vlastitog utjecaja.³¹ Sve je
to udaljavalo Ibrišimovića i slavonske franjevce od franjevaca u geografskoj Bosni,
premda on i njegovi pristaše u ono vrijeme još ne traže ni odcjepljenje od Bosne Sre-
brene ni uspostavljanje biskupije u Slavoniji³² nego samo pokazuju nezadovoljstvo
odnosima u Bosni Srebrenoj. Slavonskim franjevcima se pridružuju i oni u Dalmaciji
i Hercegovini,³³ ali Marin Ibrišimović i slavonski franjevci tada još ne koriste tim nji-
hovim nezadovoljstvom i ne nastupaju zajednički u iznošenju svoje kritike na stanje
u Bosni Srebrenoj. Poslije Maravićeva upravljanja Bosnom Srebreanom smirili su se
nezadovoljnici u Slavoniji i Dalmaciji, pa novoizabrani provincijal Bosne Srebrene
Martin Nikolić godine 1640. javlja u Rim da „je uspostavljeno jedinstvo i mir u cijeloj
Provinciji“.³⁴

Vrhovna uprava Franjevačkog reda očito nije prepoznala objektivne razloge
spomenutih suprotstavljanja, već je u njima vidjela osobno sukobljavanje sposobnih
i zauzetih pojedinaca koji su različito prosuđivali crkvene prilike kao i, posljedično,
zadaću i ulogu crkvenih voditelja. Poslije izbornog sabora Bosne Srebrene 1643.
Ibrišimovićev je ugled još više porastao, pa ga je tadašnji bosanski biskup fra Toma

³⁰ Eusebius Fermendžin, *Chronicon Bosnae Argentinae*, Zagreb, 1890., 36.

³¹ Nakon što 1640. obišao Bosnu Srebrnu kao generalni vizitator, fra Pavao Pellizzer iz Rovinja se u svom izvještaju višim crkvenim vlastima „više puta nepovoljno izražuje o provincijalu Maraviću“, premda ga je sam Maravić bio preporučio za tu službu (Dominik Mandić, *Isto mjesto*, 184).

³² Dominik Mandić pripisuje izbijanje sukoba s provincijalom Maravićem poslije 1637. „spletkama“ Marina Ibrišimovića (usp. *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968., 184). Čini se da je vodio računa samo o Maravićevim izvještajima Propagandi glede Ibrišimovića, a nije uzeo u obzir druga svjedočanstva, jer Ibrišimovićevi suvremenici donose o njemu posve drukčije sudove. Tako skradinski biskup fra Pavao Posilović 1643. ocjenjuje Ibrišimovićevu generalnu vizitaciju i provincijskog kapitula i generalni prokurator Franjevačkoga reda 13. VI 1647. svjedoči o Ibrišimoviću kao franjevcu koji „...nostram regulam... observasse atque in Religione exemplariter vixisse, seque in christifidelium confessiones auscultando populis pluribus in ecclesiis saepius concionando aliaque pietatis opera laudabiliter exercendo ad hucusque tempus occupasse, morumque gravitate, rerum gerendarum dexteritate vita doctrina in supradictis officiis et dignitatibus religiose ac laudabiliter se gessisse.“ APRim, SOCG vol. 176, fol. 249; - vol. 178, fol. 93.

³³ Istodobno pokazuju izričite znakove nezadovoljstva i članovi Bosne Srebrene u Dalmaciji i Hercegovini zbog svog položaja u Bosni Srebrenoj. U prosvjedu Propagandi 20. X. 1639. ističu da na svom području imaju šest samostana i broje 200 franjevaca. Po tradiciji je novoizabrani provincijal trebao biti iz tog područja, ali kapitul nije poštovao tu tradiciju, stoga mole Propagandu da stavi izvan snage izbor Marijana Maravića i njegova upravnog vijeća te imenuje Tadiju Vukušića za provincijala i Franju Budimira za definitora; kustod i dva definitora neka budu iz geografske Bosne, a iz Slavonije samo jedan definitor. AP, Rim, *Memoriali*, vol. 400, fol. 445r.

³⁴ E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 433.

Mrnavić († Velika, 30. srpnja 1644.) želio za svog pomoćnog biskupa i nasljednika.³⁵ No, i Maravić je htio postati bosanskim biskupom, pa on i njegove pristaše optužuju Ibrišimovića da teži za biskupskom časti i da je poduzeo korake kako bi dosegao tu službu.³⁶ Kongregacija za širenje vjere, Propaganda, opredijelila se za Maravića i predložila papi da ga imenuje bosanskim biskupom. Da prilikom imenovanja ne bude teškoća sa strane Bečkoga dvora, papa Inocent X. 31. je srpnja 1645. imenovao Maravića duvanjskim biskupom i upraviteljem Bosanske biskupije. Bečki nuncij i Propaganda gledali su u sukob slavonskih franjevaca i onih u geografskoj Bosni i nadalje samo sukob Maravića i Ibrišimovića pa nisu na vrijeme prepoznali da on ima zapravo korijen u neslaganju slavonskih i bosanskih članova Bosne Srebrene, što je preraslo kod slavonskih franjevaca u pokret za uspostavu slavonske biskupije i slavonske franjevačke pokrajine.

Maravića je, dakako, podržavao provincijal Bosne Srebrene Petar Lipanović. Odlučio je oštrim mjerama slomiti pokret slavonskih franjevaca, pa je 5. svibnja 1645. fra Petru Nikoliću, Požežaninu, oduzeo službu veličkog gvardijana.³⁷ Slavonski franjevci i požeški katolici žalili su se Propagandi na postupak provincijala Lipanovića,³⁸ a Ibrišimović je tada izišao u javnost s prijedlozima o diobi Bosne Srebrene i o novoj crkveno-upravnoj organizaciji na području djelovanja Bosne Srebrene. Želio je uspostavu nove biskupije u Slavoniji i neovisnost slavonskih franjevaca o franjevcima u Bosni uspostavom samostalne provincije u Slavoniji. Također je predložio da se i franjevci u Dalmaciji pod turskom vlašću odijele u samostalnu

³⁵ Vodstvo Bosne Srebrene 1643. je na sastanku u Olovu predložilo Svetoj Stolici i Bečkom dvoru trojicu kandidata za pomoćnog biskupa bolesnom bosanskom biskupu fra Tomi Mrnaviću. Među tom trojicom na istaknutom je mjestu bio fra Marijan Maravić, ali biskup Toma Mrnavić nije htio Maravića već je tražio da mu bude pomoćnik s pravom nasljedstva fra Marin Ibrišimović. Nakon smrti biskupa Tome, 25. travnja 1645. bosanski provincijal i definatori ponovno su predložili četiri kandidata za biskupa, od kojih je bečki nuncij Giacomo Boncarpi odobrio dvojicu. Kongregacija za širenje vjere prihvatila je Maravića, a papa Inocent X. imenovao ga je 31. srpnja 1645. duvanjskim biskupom uz pripomoć od 200 škuda godišnje. Posebnim breveom povjerio mu je upravu nad Bosanskom biskupijom. - J. Buturac, *Katolička Crkva*, 97.

³⁶ Dominik Mandić, *Isto mjesto*, 186.

³⁷ Petar Nikolić (Požega, oko 1607. – Velika, 1675.) kao član Bosne Srebrene studirao je teologiju u Veroni (1627.), a 1630. je zaređen za svećenika. Pastoralno djeluje u Slavoniji, u Kaptolu i Kutjevu, gdje je obnovio crkvu, postavio novi krov te pribavio slike i kaleže. Već je 1643. gvardijan samostana u Velikoj. Nije odustao od zauzimanja za nastajanje slavonske biskupije i slavonske franjevačke provincije ni nakon što ga je 5. V. 1645. provincijal Bosne Srebrene Petar Lipanović razriješio u službi gvardijana u Velikoj, jer ponovno predvodi u istim nastojanjima od 1658. kad je biskup Maravić 1658. zadobio biskupsku vlast u Slavoniji. Tada je preusmjerio nastojanje oko ustanove samostalne biskupije u Slavoniji na povezivanje Slavonije sa Zagrebačkom biskupijom, pa ga je iste 1658. godine zagrebački biskup Petretić 1658. proglasio svojim generalnim vikarom za Slavoniju. U istoj ga je službi 1667. potvrdio i biskup Martin Borković zatraživši 1669. i od generala Franjevačkog reda da ga i ovaj potvrdi u toj službi. Nikolić se 1672. potpisuje kao generalni vikar zagrebačkog i beogradskog biskupa, što valjda znači da je zamjenjivao i biskupa Mateja Benlića u istočnoj Slavoniji.

³⁸ Usp. J. Buturac, *Katolička Crkva*, 99.

provinciju; oni, naime, već djeluju u Makarskoj biskupiji pa je opravdano da budu i u samostalnoj franjevačkoj pokrajini, provinciji. Svoje je prijedloge upravio crkvenim vlastima u Beč i Rim. U prvom pismu 4. lipnja 1645. predlaže bečkom nunciju da se slavonski i dalmatinski franjevci odvoje od Bosne Srebrene, a u drugom 25. lipnja iste godine da se uspostavi samostalna biskupija u Slavoniji.³⁹ Ibrišimovića su podržali svi slavonski franjevci; njihovo pismo od 10. lipnja 1645. s istim zahtjevima jasno ukazuje na to da iza tih prijedloga stoji opće uvjerenje nositelja pastoralne odgovornosti u djelovanju Crkve u Slavoniji.⁴⁰ Pismo pak uglednih vjernika iz Požege i Đakova 15. lipnja 1645. potvrđuje općenitost takvog raspoloženja i u širim vjerničkim slojevima u Slavoniji.⁴¹

Kad je Maravić postao 1645. duvanjskim biskupom i upraviteljem Bosanske biskupije, slavonski franjevci realno su prekinuli veze i s provincijalom Lipanovićem i biskupom Maravićem, pa on nije mogao posjetiti župe u Slavoniji.⁴² Utemeljenost Ibrišimovićevih prijedloga potvrdilo je i pismo Propagandi koje joj je 2. veljače 1646. uputilo sto dvadeset članova Bosne Srebrene iz Dalmacije i Hercegovine zahtijevajući da se i u tim pokrajinama osnuje samostalna provincija odjeljivanjem od Bosne Srebrene.⁴³ Propaganda je i nadalje smatrala da su napetosti u Bosni Srebrenoj odraz osobnih suprotstavljanja dvojice najsposobnijih njezinih članova, Maravića i Ibrišimovića, pa je promakla i Ibrišimovića u biskupsko dostojanstvo i 17. lipnja 1647. imenovala ga beogradskim biskupom, administratorom Smederevske biskupije i apostolskim vikarom za sve biskupije u ugarskim zemljama koje su pod turskom vlašću. Da smire separatistički pokret u Dalmaciji, sudionici izbornog kapitula Bosne Srebrene već su 1646. izabrali za provincijala dalmatinskog franjevca fra

³⁹ Fra Marin Ibrišimović piše iz Velike bečkom nunciju 4. lipnja 1645. i traži da se slavonski i dalmatinski franjevci odvoje od Bosne da bi mogli lakše graditi samostane i škole. Optužuje bosanske franjevce da odnose milostinju slavonskih samostana pa časte age i kapetane, dok oni nisu u stanju uzdržavati svoje samostane i škole (APRim, SOCG, vol. 126, fol. 148). Marin Ibrišimović ponovno piše 25. lipnja 1645. tražeći da se provincija Bosna Srebrna podijeli u tri dijela (*Isto mjesto*, fol. 149).

⁴⁰ Pismo su potpisala trideset i četiri slavonska franjevca, a među njima jedan iz Bosne, fra Marko Varešanin, i upravili ga Kongregaciji ističući da bosanski franjevci uzeše „biskupske prihode od slavonskih župa i izabraše tri kandidata za bosanskog biskupa“. Stoga oni traže posebnog biskupa za Slavoniju kojem će davati godišnje dvije stotine škuda za uzdržavanje i potrebnu posluhu (*Isto mjesto*, fol. 240).

⁴¹ Trgovci iz Požege i Đakova pišu iz Požege; dvadeset i šest je potpisnika. Upravili su ga Kongregaciji također tražeći posebnog biskupa, jednog od slavonskih franjevaca. I oni obećavaju da će ga uzdržavati kao što su i do sada uzdržavali biskupa. Obećavaju da će graditi nove crkve i samostane, uzdržavati školu. Naglašavaju da milostinja iz Slavonije ide u Bosnu, a bosanski franjevci dolaze u Požegu samo da je ponese onamo. Pismo je pročitano na sjednici Kongregacije s primjedbom da požeški i đakovački trgovci govore uime četrdeset tisuća vjernika i da je opravdana pritužba na bosanskog biskupa koji se previše brine za svoju rodbinu (*Isto mjesto*, fol. 254, 255, 259-261).

⁴² Opsežnije je autor ovu problematiku razradio u radu „Luka Ibrišimović i sukobi među slavonskim i bosanskim franjevcima Bosne Srebrene“, u: Filip Potrebica (ur.), *Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba*, Jastrebarsko, 2001., 1-24.

⁴³ Među potpisnicima su bili bivši provincijal Jure Kačić i bivši kustos Tadija Vukušić. - E. Fermendžin, *Chronicon*, 38; D. Mandić, *Acta franciscana Hercegovinae*, vol. I, 137-140.

Miju Bogetića, Posilovićevog prijatelja,⁴⁴ premda je on odobravao pokret slavonskih franjevaca.⁴⁵ Poslije Bogetićeva izbora za provincijala doista se smirilo u Dalmaciji nezadovoljstvo tamošnjih franjevaca vodstvom Bosne Srebrene, ali u Slavoniji se sukob između Maravića i Ibrišimovića preoblikovao u sukob oko granica njihove biskupske vlasti.

Sveta Stolica prepustila je vodstvu Franjevačkog reda i upravi provincije Bosne Srebrene da riješe unutarprovincijska neslaganja, izražena u regionalnom sukobljavanju, dok je sama tražila novo rješenje u određivanju granica između bosanskog i beogradskog biskupa. Slavonski franjevci, naime, nisu prihvatili za biskupa fra Marijana Maravića već su nastojali doći pod biskupsku vlast fra Marina Ibrišimovića Požežanina (1647. – 1650.). Premda je, po odluci Propagande od 1633., Ibrišimoviću kao smederevskom biskupu pripadala samo uprava negdašnjom Srijemskom biskupijom, Maravić ni to nije priznao tvrdeći da je njegova biskupska vlast obuhvaća i Tovarnik u Srijemu. Maravić je pred Propagandom opravdavao svoje zahtjeve također njezinom odlukom iz 1633. i tvrdio da pod njegovu biskupsku vlast potpadaju u Slavoniji krajevi između rijeka Save, Drave, Bosuta, Karašice i Londže. K tome je isticao u svojim dopisima da se u njegovoj biskupiji oduvijek nalaze utvrde Tovarnik, Osijek, Našice te župe Dragotin, Selci, Garčin, Ratkov Potok i Požega; prihodi od tih župa namijenjeni su uzdržavanju biskupa. Biskup Ibrišimović je pak tvrdio da područje sjeverno od Save pripada njemu kao apostolskom vikaru za biskupije Ugarskoga Kraljevstva pod turskom vlašću.

Spor glede slavonskih župa rješavan je na sjednicama Propagande 26. studenoga i 9. prosinca 1647. Sudionici su bili svjesni toga da ga je teško riješiti jer su se prema prethodnim spisima međubiskupijske granice više puta mijenjale. K tome su se rijeke Sava i Drava spominjale u dekretima bosanskog administratora i apostolskog vikara u Srijemu i Ugarskoj pod Turcima. Zato je Propaganda odlučila privremeno urediti poseban apostolski vikarijat za područje između Save i Drave i povjeriti ga skradinskom biskupu Pavlu Posiloviću.⁴⁶ Posredovanjem Sv. Stolice potkraj 1647. postignut je sporazum između biskupa Maravića i Ibrišimovića glede slavonskih župa. Kod sporazumijevanja su sudjelovali: kardinal Gaspar Mattei u ime Kongregacije za raširenje vjere, fra Fabije Papazzoni u ime generala franjevačkoga reda, osobno biskup fra Marin Ibrišimović,⁴⁷ fra Stjepan Mihajlović,⁴⁸ zamjenik provincijala Bosne

⁴⁴ Bogetiću je Posilović još 1639. bio posvetio svoje djelo *Nasladenje duhovno* (Mleci, 1639.).

⁴⁵ J. Buturac, *Katolička Crkva*, 187.

⁴⁶ APRim, *Acta* vol. 17, fol. 47, 150, 429, 457, 554, 565; *SOCG*, vol. 178, fol. 92-95, 97, 100; vol. 417, fol. 120.

⁴⁷ Područje koje je pripalo Ibrišimovićevoj biskupskoj upravi najbolje je odrediti na temelju njegove kantske vizitacije. - Usp. Krista Zach, *Die Visitation des Bischofs von Belgrad, Marin Ibrišimović*, in *Tuerkisch-Ungarn*, u: *Ungarn-Jahrbuch*, 1977., str. 1-31.

⁴⁸ Stjepan Mihajlović (Požega, oko 1610. - ?) brat je biskupa Ivana, nećak biskupa Jeronima Lučića. Kao član Bosne Srebrene završio je bogoslovne škole u Italiji i stekao poznanstva u Rimu pa je smatrao da smije 1637. predlagati kandidata za smederevskog biskupa sa sjedištem u Beogradu. Prije 1638.

Srebrene Mihovila Bogetića, fra Petar, tajnik franjevačke provincije Bosne Srebrne, kao opunomoćenik biskupa Maravića i ohridski nadbiskup fra Rafael Levaković.

Na sjednici Propagande 14. siječnja 1648. prihvaćene su i potvrđene sljedeće točke sporazuma: bosanski biskup neka u skladu s breveom o svojoj upravi ne prelazi Savu nego neka se zadovolji upravom biskupija u Bosanskom Kraljevstvu; beogradski biskup treba upravljati unutar granica koje su 1633. bile određene; beogradski biskup neka se uzdržava prihodima župe u Dragotinu; Slavonijom između Save i Drave neka do daljnje uredbe Propagande upravlja skradinski biskup fra Pavao Posilović u svojstvu apostolskog administratora. Te je zaključke prethodno prihvatio papa Inocent X. i osobitom bulom 11. ožujka 1648. imenovao Posilovića apostolskim vikarom u Slavoniji.⁴⁹

Rimski sporazum i odluku nisu rado prihvatili ni biskupi Maravić i Ibrišimović, a nije ga odobravao ni Bečki dvor. Ibrišimović je nije iskoristio za uspostavu slavonske apostolske administrature do uspostave slavonske biskupije, već je nastojao preko vojvode Sabellija, carskog poslanika kod Papina dvora, onemogućiti Posilovićev dolazak u Slavoniju. Ni slavonski franjevci na sastanku u Velikoj 28. srpnja 1648. nisu u uspostavi slavonske apostolske administrature vidjeli predznak za uspostavu slavonske biskupije već su bili usredotočeni isključivo na neposredna zbivanja. Stoga zahvaljuju Sv. Stolici što je Ibrišimović imenovan beogradskim biskupom i apostolskim vikarom među četiri rijeke; žele biti pod njegovom biskupskom vlašću, pa su protiv imenovanja Posilovića vikarom u Slavoniji.⁵⁰ Maravić je također nastojao pridobiti zaštitu Bečkog dvora podsjećajući u svojim dopisima da je Rimskim sporazumom povrijeđeno patronatsko pravo ugarskih kraljeva. Bečki je dvor doista prosvjedovao kod Svete Stolice, ali ona je odgovorila da se radi samo o privremenom sporazumu radi većega dobra vjernika. Posiloviću je pak poručila da ne kreće u Slavoniju dok ne dobije pristanak iz Beča. Car se zadovoljio objašnjenjem Sv. Stolice,⁵¹ ali je Posilović uskoro stigao u Slavoniju i već u drugoj polovici 1648.

je bio učitelj u Kreševu. U želji da proširi biskupsku vlast svog ujaka Jeronima Lučića i na Srijem, oteo je svjetovnom kleru 1638. župu u Bapskoj. Zbog toga je upao u crkvene kazne, ali se nije na njih obazirao ni on ni novi bosanski biskup fra Toma Mrnavić (1640. – 1644.) koji ga je bio uzeo za tajnika. U suprotstavljanju slavonskih i bosanskih članova Bosne Srebrene, on se protivi diobi Provincije. Ne slijedi primjer pomirljivosti svoga brata biskupa nego se oštro suprotstavlja prvacima slavonske struje Marinu Ibrišimoviću i Petru Nikoliću. Provincijal Petar Lipanović ga stoga postavlja za gvardijana u Velikoj, opozvavši s te službe prethodno Nikolića. Bosanski biskup fra Marijan Maravić (1645. – 1660.) 1646. ga je postavio za svoga generalnog vikara. Sudjelovao je 1647. kod sporazuma beogradskog biskupa Marina Ibrišimovića i bosanskog biskupa Marijana Maravića glede slavonskih župa. Tada je bio kustos, tj. zamjenik provincijala, Bosne Srebrene (1647. – 1650.). - Usp. J. Buturac: *Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, 84-100.

⁴⁹ Ondje, *Acta*, vol. 18, fol. 2-4, 31; Dominik Mandić, „Duvanjska biskupija“, *Croatia sacra*, IX-X, str. 67-68.

⁵⁰ Fermendin, *Acta Bosnae*, str. 465.

⁵¹ APRim, *SOCG*, vol. 178, fol. 92, 93, 106, 107; Mandić, „Duvanjska biskupija“, *Croatia sacra*, IX-X, str. 63-68.

obavio kanonsku vizitaciju župa u Slavoniji i krizmao u sljedećim župama: u Rastiću/Sikirevcima prvi dan 196 krizmanika,⁵² a drugi dan 131 krizmanika, u Kutjevju 121 krizmanika, u Našicama 21 krizmanika, u Dugom selu⁵³ 281 krizmanika, u gradu Slatini 65 krizmanika, u jednom selu našičke župe 14 krizmanika, a u Motičini 48 krizmanika, u Velikoj 120 krizmanika i u Požegi 191 krizmanika. Premda se Ibrišimović protivio Posilovićevu dolasku u Slavoniju, bio je kasnije s njime u dobrim odnosima jer mu je povjerio obavljanje kanonske vizitacije u župama jugozapadne Ugarske: Onezzo, San Miaglio, Balloga, Ballatin, Viglio, Bagno, Sokolac, Andacio, Totinac, Babot, Sutnucivar, Sardi.⁵⁴ Suradnički odnos Posilovića i Ibrišimovića nije dugo trajao, jer je Ibrišimović 21. siječnja 1650. umro u rodnom gradu Požegi. Pokopan je u franjevačkoj crkvi u Velikoj.

Ibrišimovićeva smrt bila je za bosanskoga biskupa Maravića zgodna prilika da opet potakne pitanje biskupske vlasti u Slavoniji. Rimski sporazum iz 1648. smatrao je on samo osobnom obvezom koja ga obvezuje dok su žive stranke u sporazumu. Bečki je dvor rado prihvatio takvo tumačenje, pa je 4. rujna 1650. predao Maraviću biskupsku vlast u Slavoniji između Save i Drave. Zato je Maravić ponudio Posiloviću upravu Duvanjskom biskupijom ako mu prepusti Slavoniju. Posilović je valjda pristao; svakako se nije namjeravao prepirati s Maravićem. Tako još iste godine određuje Sv. Stolica da Posilović ima stanovati u franjevačkom samostanu u Rami i primati godišnju potporu od 100 škuda. Međutim, sebični je Maravić zadržao za sebe Duvanjsku biskupiju te bez njegova dopuštenja Posilović nije smio u Rami ni slaviti biskupsku misu. Maravić je imao u Rimu dobre veze kad mu je ovako uspjele izigrati Posilovića i slavonske župe podvrći svojoj biskupskoj vlasti. No time je izazvao protiv sebe ogorčenje slavonskih franjevaca i vjernika koje će ga pratiti sve do smrti.⁵⁵

Na zahtjev bosanskih franjevaca i vjernika Duvanjske biskupije papa Aleksandar VII oduzeo je 1655. Maraviću Duvanjsku biskupiju. Opet je Posilović pošao u Duvno kao pomiratelj jer ga je papa namjeravao premjesti sa skradinske na duvanjsku biskupsku stolicu. Poslije toga je bio rezidencijalni biskup u Duvanjskoj biskupiji, a u Skradinskoj je ostao administrator. No, Posilović je uskoro umro, 1656.⁵⁶ ili 1657.,⁵⁷ najvjerojatnije u Rami.

⁵² Župa Rastić današnja je Župa Sikirevci. - J. Buturac, *Katolička Crkva*, 38.

⁵³ Župa Dugo selo pripadala je pastoralnom području samostana u Našicama. Obuhvaćala je naselja koja danas pripadaju Župi Lukač kod Virovitice. - J. Buturac, *Katolička Crkva*, 43.

⁵⁴ APRim, *SOCG*, vol. 267, fol. 380.

⁵⁵ Mandić, „Duvanjska biskupija“, *Croatia sacra*, IX-X, 68-69.

⁵⁶ Kovačić, *Crkva na skradinsko-kninskom području u XVII. stoljeću prema izvještajima skradinskih biskupa Svetoj Stolici*, 27.

⁵⁷ Mandić, „Duvanjska biskupija“, *Croatia sacra*, IX-X, 70.

3.2.3. Franjo i Nikola Ogramić te Petar Nikolić i Luka Ibrišimović

Ibrišimović je pokazao određenu mjeru dovjtljivosti kad je pokušao u spor s Maravićem uvesti i zagrebačkog biskupa Petra Petretića (1647. – 1667.) jer ga moli 1648. da mu on povjeri vikarstvo u Slavoniji, tj. da u njegovo ime upravlja srednjo-slavonskim župama. Tim zahtjevom zapravo je priznao da je srednja Slavonija pod turskom vlašću nekoć bila na području Zagrebačke biskupije. Biskup Maravić u tom je Ibrišimovićevu činu prepoznao novu opasnost za ostvarenje svoje biskupske vlasti u Slavoniji, pa je 1651. također priznao da su nekoć zagrebački biskupi upravljali župama u srednjoj Slavoniji zatraživši da ga zagrebački biskup Petretić imenuje vikarom za svoje župe u Slavoniji.⁵⁸ Petretić nije odmah reagirao na Ibrišimovićevu molbu, ali je već 1653. bečki nuncij opominjao beogradskog biskupa Matu Benlića (1650. – 1674.) da ne obavlja biskupsku službu na području Zagrebačke biskupije, što znači da je i Bečki dvor prihvatio ideju o pravima zagrebačkog biskupa na srednju Slavoniju. Sam Benlić 1663. tvrdi da samostani u Velikoj i Našicama te župe u Požegi i požeškoj okolici pripadaju Zagrebačkoj biskupiji. To je priznavao i biskup Maravić jer spominju biskupi Maravić i Benlić u svom dogovoru 1650. da su župe u srednjoj Slavoniji pod njegovom mjerodavnošću; ugovor je potvrdila Propaganda. No sukobi između Maravića i Benlića nisu jenjavali, premda Maravićevu vlast u Slavoniji ne priznaju ni slavonski franjevci ni požeški katolici. Tako 1654. velički franjevci javljaju Svetoj Stolici da ne priznaju Maravića za svog biskupa već naglašavaju da žele za biskupa Benlića. Maravić je upravo tada s uspjehom zaključio svoj novi pothvat kojim će utvrditi svoju vlast u Slavoniji i spriječiti Benlićeve dolaske u Veliku i Požegu. Postigao je, naime, da Bečki dvor imenuje fra Petra Jurjevića za srijemskog biskupa da bi tako Benlića gurnuo u Beograd, Podunavlje i Potisje. No, Benlić ipak uglavnom boravi u Velikoj, pa velički franjevci 1657. i 1658. javljaju u Rim da za svog biskupa ne priznaju Maravića nego Benlića.⁵⁹

Paralelno s opisanim sukobima oko granica biskupske vlasti upravitelja Bosanske biskupije i beogradskog biskupa jačaju i sukobi među slavonskim i bosanskim franjevcima. Požežanin fra Franjo Ogramić ulazi u upravno ustrojstvo Bosne Srebrene najprije 1655. kao tajnik Provincije, a 1658. postaje provincijal. Kako je Maravić 1660. preminuo, provincijal Ogramić odmah se opredijelio za biskupa Benlića ne samo kao crkvenog upravitelja u Slavoniji nego 1661. moli Propagandu da ga papa imenuje bosanskim biskupom jer je već bečki car predložio Benlića za tu službu. Ogramić želi i u Bosni Srebrenoj osigurati veći utjecaj slavonskih franjevac, pa traži od turskih vlasti i od najviših crkvenih vlasti u Rimu da se izborni sabor Provincije održi u Velikoj. Taj je zahtjev protumačen kao čin separatizma, jer su ponovno slavonsko-tuzlanski (Velika, Našice, Modriča, Gradovrh i Donje Soli) i dalmatinski sa-

⁵⁸ J. Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji*, 102; 109.

⁵⁹ *Isto*, 107, 108.

mostani očitovali želju za samostalnošću u odnosu na franjevce u geografskoj Bosni. Propaganda je svjesna stanja u Bosni Srebrenoj i 3. listopada 1661. imenuje za bugarskog franjevca Serafina Prijina da sazove provincijski izborni sabor Bosne Srebrene u Fojnici i spriječi eventualno održavanje tog sabora u Slavoniji, ali i izbor veličkog ili našičkog franjevca za provincijala. Izbornici su se doista sabrali u Fojnici, ali su se razišli u samom činu izbora provincijala, jer slavonski franjevci i oni s područja samostana u Tuzli nisu željeli prihvatiti za službu provincijala predloženog fra Franju Miletića iz Banje Luke, pa su napustili sabor. Ostali izbornici ostali su u Fojnici i izabrali 15. siječnja 1662. Miletića za provincijala, a oni koji su napustili kapitul u Velikoj su 19. veljače 1662. izabrali drugo vodstvo Bosne Srebrene na čelu s provincijalom fra Ivanom Drnišaninom. I jedni i drugi tražili su potvrdu kod vrhovnog vodstva Franjevačkog reda u Rimu gdje je priznat Miletićev izbor za provincijala, a fra Mihovilu Jelaviću povjereno je da uvede red i mir u Bosni Srebrenoj; on je tada iz drugih razloga boravio u Rimu. No, došavši u Bosnu, Jelavić je na franjevačkom zboru u Olovu proglasio odluku vodstva Reda, ali je zapravo sam preuzeo zadaću i vlast provincijala Bosne Srebrene. Tako su dva izborna sabora i Jelavićeva nedopuštena uprava u Bosni Srebrenoj bili dodatni razlozi napetostima među samim franjevcima Bosne Srebrene koji su se nužno odražavali i u sporu biskupa oko granica njihove uprave u Slavoniji.⁶⁰

Slavonski franjevci nisu se pomirili s tim odlukama već su i nadalje pokazivali separatističke težnje koje je opći izborni sabor Franjevačkog reda 1664. htio spriječiti tako što je odredio da se u Bosni Srebrenoj dužnosnici biraju naizmjenice: jedanput provincijal i dva definitora iz geografske Bosne, a zamjenik provincijala i druga dva definitora iz slavonsko-tuzlanskog kraja i Dalmacije; kod sljedećeg izbora valjalo je birati obratno. No Propaganda je sljedeće godine dokinula tu odluku i 1665. odlučila u korijenu sasjeci slavonske separatiste jer je zabranila latinsku gimnaziju i prvu odgojnu franjevačku ustanovu novicijata u samostanu u Velikoj. Kazna je duboko povrijedila slavonske franjevce i nesumnjivo bila na štetu crkvenog djelovanja i vjerskog života u Slavoniji. Opozvana je tek 1676. godine. Slavonskim franjevcima bilo je jasno da je stav rimskih crkvenih vlasti neumoljivo protiv njihovih težnji za odjeljivanjem od franjevaca u geografskoj Bosni, jer se nisu mogli pouzdati u razdijeljenu Bosnu Srebreanu kao realnog nositelja pastoralne službe na velikom području od Budima do Makarske pod turskom vlašću.⁶¹

Drukčije je bilo u pitanju biskupske vlasti u srednjoj Slavoniji nakon smrti biskupa Marijana Maravića. Devet godina nije bilo njegova nasljednika jer Rim nije prihvaćao prijedlog Bečkog dvora 1661. da potvrdi fra Petra Jurjevića za srijemskog biskupa, da ukine Beogradsku biskupiju, a biskupu Benliću povjeri upravu Bosan-

⁶⁰ D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1960., 191-201; J. Buturac, *Crkva u Slavoniji*, 126-128.

⁶¹ J. Buturac, *Crkva u Slavoniji*, 129-131.

ske biskupije. Sveta Stolica nije prihvatila taj prijedlog, a Jurjević je te godine i preminuo.⁶² Tek kad je Bečki dvor 1669. imenovao bosanskim biskupom Požežanina fra Nikolu Ogramića, Sveta Stolica prihvatila je taj izbor i 1671. potvrdila Nikolu Ogramića za bosanskog biskupa.⁶³ No, vrijeme između Maravićeve smrti i Ogramićeve biskupskog nastupa bilo je dovoljno da zagrebački biskupi Petar Petretić i Martin Borković (1667. – 1687.) obnove i utvrde vlast zagrebačkih biskupa u srednjoj Slavoniji. Biskup Petretić je još za života upravitelja Bosanske biskupije Marijana Maravića 1658. imenovao fra Petra Nikolića Požežanina svojim vikarom u duhovnim poslovima za Slavoniju.⁶⁴ Njegova je dužnost bila pohađati župe, pravo pozivati bilo kojeg biskupa da dijeli sveti red klericima i slavonskim župnicima dijeliti sveta ulja koja je posvetio zagrebački biskup. Biskup Petretić nije donio tu odluku naprečac jer je opravdano računao na odobravanje visokih rimskih crkvenih vlasti. Te iste godine, naime, Sveta je Stolica podijelila oproste nekim slavonskim crkvama i priopćila ih njihovim župnicima preko zagrebačkog biskupa. Slično se dogodilo 1667. godine, kad je Sveta Stolica dodijelila oproste za devet župnih crkva požeškog kraja. Nikolić je već 1659. dijelio sveta ulja koja je na Veliki četvrtak blagoslovio zagrebački biskup. Kad je 1667. zagrebačkim biskupom postao Martin Borković, Požežanin fra Luka Ibrišimović uputio mu je pismu u kojem ističe da slavonski franjevci mole da i on potvrdi fra Petra Nikolića u službi svog slavonskog vikara.⁶⁵ Borković

⁶² Isto, 122.

⁶³ Isto, 133-161, 168-176, 186-211.

⁶⁴ F. E. Hoško, Nikolić, Petar, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010.

⁶⁵ Luka Ibrišimović (Požega, oko 1620. – Požega, 1698.) pripadao je franjevačkoj pokrajinskoj zajednici Bosni Srebrenoj. Od mladosti je dijelio stav svoga strica fra Marina Ibrišimovića, kasnije beogradskog biskupa, začetnika pokreta slavonskih franjevaca za diobu od bosanskih i uspostavu slavonske biskupije. Kako pokret nije ostvario svoje ciljeve, slavonski su se franjevci vezali uza zagrebačke biskupe. Zagrebački biskup Petar Petretić imenovao je 1658. fra Petra Nikolića svojim vikarom za Slavoniju, a 1675. postavio je Martin Borković u tu službu fra Luku Ibrišimovića. Valjalo je trajno braniti zasnovanu povezanost slavonskih franjevaca sa zagrebačkim biskupima, osobito od bosanskog biskupa fra Nikole Ogramića i od beogradskog biskupa fra Matije Brnjakovića. Ogramićevi su pristaše Ibrišimovića 1691. strpale i u državni zatvor, premda je stekao izvanredne zasluge u organizaciji oslobođenja Slavonije, napose pak 12. ožujka 1688. u obrani Požege od napada turske vojske. U ratno vrijeme boravio je u Molvama u Podravini, a glavninu je vremena provodio u Požezi. Godine 1694. traži zaštitu prava zagrebačkog biskupa u Slavoniji od cara Leopolda I., a 1696. u tom ga nastojanju ohrabruje ugarski primas kardinal Leopold Kolonić. Nakon Ibrišimovićeve smrti i poslije završetka Bečkog rata dosudio je Metropolitanski sud 1699. da zapadna i srednja Slavonija pripadaju zagrebačkom biskupu, a biskupu Ogramiću pripale su samo četiri župe u okolici Đakova. Crkveno povezivanje Slavonije sa Zagrebom postalo je jamstvo njezine političke i kulturne integracije s Hrvatskom. Ibrišimovićev je prilog takvom razvoju događaja od nesagledive važnosti. Stoga je on „najzaslužniji Hrvat u Slavoniji tokom XVII. stoljeća“ (Buturac). Gradske vlasti u Požezi ispred crkve Sv. Terezije podigle su mu spomenik, a narodna mu je tradicija dodijelila nadimak *Sokol*. Usp. Radoslav Lopašić, *Dva hrvatska junaka Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Zagreb, 1888.

Pisma Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima, 2. Zbirku od devedeset i sedam Ibrišimovićevih pisama sabrao je fra Miljenko Holzleitner; najveći dio još nije objavljen. Zahvaljujem mu na blagonaklonoj pripravnosti da ta pisma pregledam. Navodim ih pod gornjim naslovom, premda su još u rukopisu.

je to učinio i još zamolio vrhovnog starješinu Franjevačkog reda da dopusti Nikoliću obavljati tu službu.⁶⁶ Biskup Ogramić već je 1672. pokazao jasne znakove da ne želi srednjoslavonske župe prepustiti zagrebačkom biskupu pa se biskup Borković žali na Ogramića u Rimu i moli Svetu Stolicu da ga štiti od Ogramića i podijeli njegovu vikaru Petru Nikoliću veće duhovne povlastice da može kandidate za svećeništvo predstaviti i drugim biskupima, a ne samo Ogramiću. Nikolić je umro 1675. godine, a biskup Borković odmah je imenovao njegovim nasljednikom fra Luku Ibrišimovića s istim pravima koja je imao Nikolić. No, Ibrišimović je naslijedio i borbu s biskupom Ogramićem, koji nije prezao ni pred kakvim sredstvima da osigura sebi prava na slavonske župe, premda je još 1674. kaločki nadbiskup Đuro Szecheny priznao zagrebačkom biskupu pravo na Slavoniju.

Stanje u Slavoniji se mijenja za vrijeme oslobodilačkog Bečkog rata (1683. – 1699.), kada je u Slavoniju iselilo mnoštvo katolika iz Bosne pod vodstvom bosanskih franjevaca koji nisu prihvatili ni vlast zagrebačkog biskupa ni njegovog vikara za Slavoniju fra Luke Ibrišimovića.⁶⁷ Kako je zagrebački biskup Stjepan Želišćević (1694. – 1703.) bio spor u utvrđivanju svoje biskupske vlasti u Slavoniji, biskup Ogramić imenovao je svog rođaka fra Erazma Ogramića za svog vikara u Slavoniji, a on je uspješno odvrćao tek pristigle franjevce iz Bosne u Slavoniju od zagrebačkog biskupa. Ibrišimović je 1698. umro u Požegi, a biskup Želišćević imenovao je tek 1702. novim svojim vikarom za Slavoniju još jednog Požežanina, fra Miju Domazetovića, kojega je u istoj službi potvrdio i njegov nasljednik biskup Martin Brajković (1703. – 1707.).⁶⁸ Domazetović je bio zastupnik zagrebačkog biskupa u Slavoniji, kada je završio oslobodilački Bečki rat i kad je već crkveno sudsko povjerenstvo u Győru

⁶⁶ *Isto*, 111, 112; 133.

⁶⁷ F. E. Hoško, Luka Ibrišimović i crkvene prilike u Slavoniji i Podunavlju potkraj 17. stoljeća, u: Josip Barbarić, Miljenko Holzleitner (prir.), *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima (1672.-1697.)*, Slap, Jastrebarsko, 2000., str. XVII-XXXVII.

⁶⁸ Mijo Domazetović (Požega, sredinom 17. st. – Velika, 5. V. 1707.) je pastoralno djelovao u slavonskom dijelu Provincije Bosne Srebrene, i to najprije kao župnik u Stražemanu (1675.), zatim u Požegi (1690. – 1693.), a potkraj 17. st. u Cerniku (1695./96.). Dok je bio u Cerniku, podigao je drvenu crkvu sv. Antuna Padovanskoga u Petrovu Selu, a zajedno s fra Đurom Sevićem pribavio je zvona za crkve u Cerniku, Pakracu i Zapolju. Župnik i gvardijan u Velikoj bio je osam godina (1696. – 1702., 1705. – 1707.). Obavljao je i upravne službe u Provinciji Bosni Srebrenoj: bio je definator provincijalu Franji Travničaninu (1699. – 1702.) i kustod ili zamjenik provincijala Grge Gabrića (1702. – 1705.). U sporu između bosanskog biskupa fra Nikole Ogramića i zagrebačkih biskupa tijekom druge polovice 17. st. oko biskupske vlasti u zapadnoj i srednjoj Slavoniji mijenjao je strane: god. 1675. bio je na strani Ogramića, a od 1690. do 1692. suprotstavljao mu se. Kad je 1693. bio dvojio oko toga na koju će stranu, zaprijetio mu je zagrebački biskup Aleksandar Mikulić oduzimanjem župe. Ni biskupu Stjepanu Želišćeviću nije bio posve vjeran, ali ga je ovaj ipak 1702. imenovao biskupskim vikarom u Slavoniji oslanjajući se na njegov ugled kustoda i bivšeg gvardijana u Velikoj te na presudu najviših crkvenih i državnih vlasti u korist Zagrebačke biskupije. Biskup Martin Brajković potvrdio je 1705. Domazetovića u istoj službi i dodijelio mu naslov vicearhidakona s pravima arhidakona kao i uživanje prihoda cerničke ili koje druge slavonske župe. - Usp. Josip Buturac: *Katolička Crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, Zagreb, 1970.

1699. pod predsjedanjem kaločkog nadbiskupa Đure Szechenya presudilo koja su prava zagrebačkog, a koja bosanskog, biskupa na Slavoniju. Presuda je donesena u korist zagrebačkog biskupa. Ogramiću su dosuđene samo četiri župe u okolici Đakova, dok je Zagrebačkoj biskupiji pripala zapadna i srednja Slavonija uključujući Našice i Brod na Savi.⁶⁹

Zaključak

Katolici u Požegi za osmanske vlasti u 17. st. dali su franjevcima Bosne Srebrene brojne svoje sinove. Četvorica su bila biskupi, a više njih biskupski namjesnici; trojica zagrebačkog biskupa u Slavoniji. Požeški franjevci bili su vrlo zauzeti u nastojanju oko utvrđivanja granica biskupijske mjerodavnosti bosanskih i beogradskih biskupa, a stajali su na čelu pokreta za uspostavu samostalne slavonske franjevačke pokrajine koja je trebala nastati odjeljivanjem od Bosne Srebrene. No, nisu požeški franjevci u tim temeljnim pitanjima crkvenog života i djelovanja bili jedinstveni već su jedni podržavali bosanskog, a drugi beogradskog biskupa, jedni su bili za jedinstvenu Bosnu Srebreu, a drugi za njezinu diobu. Tek potkraj 17. st. jedinstveni su u pristupu zagrebačkom biskupu, uvjereni da je Požega prije uspostave turske vlasti u Slavoniji bila u sastavu Zagrebačke biskupije, i tako su nesumnjivo pridonijeli procesu integracije Slavonije u središnji dio kontinentalne Hrvatske. Bio je to presudan korak za daljnji narodni, kulturni i politički život hrvatskog življa u Slavoniji i tek poslije njega razumljiva je novovjeka povijest Slavonije kao hrvatske zemlje. Požeški franjevci tada su u Požegi već predstavljali snažno franjevačko bratstvo jer su od 1674. bili neovisni o samostanu u Velikoj. Okupljeni su, naime, u samostalno franjevačko bratstvo požeškog samostana, što je, najvjerojatnije, bila zasluga fra Luke Ibrišimovića, a danas je dodatni razlog da mu Požega čuva uspomenu i njeguje poštovanje.

⁶⁹ *Isto*, 158-160.

The Franciscans of Požega as Promoters of the Church-Administrative Independence of Slavonia During the Turkish Time

Summary

The Catholics in Požega during the Turkish power in the 17th century had given Franciscans of Bosnia Srebrena numerous of their sons: four of them were bishops. All of them, and especially Marin Ibrišimović (+1650), were engaged in trying to establish borders of bishops' competence over Bosnian and Belgrade bishops, and were at the head of the movement for establishing an Independent Slavonian Franciscan Province, which were to develop from the part of Bosnia Srebrena. But, they were not unique in those fundamental questions of their church life and activities, as some of them supported the Bosnian, and the others Belgrade bishop; some of them were for undivided Bosnia Srebrena, and the others for dividing it. Only at the late 17th century were they of the same opinion regarding their approach to the Zagreb bishop, so Petar Nikolić, the first of Franciscans, who, in the name of the Zagreb bishop, led the church life in Slavonia, from 1658 to 1675. He was succeeded by two bishops of Požega, Luka Ibrišimović (1675-1698) and Mijo Domazetović (1702-1707), who without any doubt contributed to the process of integrating Slavonia into the middle part of the continental Croatia.

Keywords: Slavonia; Bosnia Srebrena; Požega; independent Slavonian Bishopric; Independent Franciscan Province.

Dr. fra Emanuel Hoško, umirovljeni profesor
Frankopanski trg 12, 51000 Rijeka